

Az uszkokok Tiszántúlra telepítésének terve 1605—1608-ban

Az uszkokok és Velence ellentéteiről, sőt fegyveres harcairól, a XVII. század elején ebből származó politikai bonyodalmakról a Signoria történetét tárgyaló minden összefoglaló munka megemlékezik. Mindaddig azonban egy szó sem esett arról, hogy az uszkok problémának magyar vonatkozásai is voltak. Az alábbiakban ezekről szeretnék szólni.

Előljáróban talán nem lesz fölösleges, ha röviden összefoglalom az uszkok kérdés lényegét.¹

Az ozmán-törökök európai terjeszkedése mindenütt életre keltette a mohamedán hódítók és a leigázott keresztények, a „ráják” ellentétét. A nemesség behódolt, vagy ahol tehetette, elmenekült, s a parasztság magára maradt az ozmán földesúri és állami elnyomással szemben. Sorsa különösen hadjáratok idején vált elviselhetetlenné: egyrészt mérhetetlen pénz és terménybeli szolgáltatások, másrészt főleg a tatár csapatok kegyetlenkedése mind többeket kényszerített az ellenállásra. Falvaikat odahagyva behúzódtak az erdőkbe, a hegyek vagy a nádasok világába, s onnan folytatták partizánháborújukat az ozmán hadsereg és megszálló szervezeteik, a földműveléssel részben vagy egészben felhagytak és szabad harcosokként a zsákmányszerzésből éltek. A Balkán félszigeten hajdutnak, hajdutinnak nevezték őket, a dél-orosz síkságon kozáknak, Magyarországon hajdúnak. Valamennyien a török elkeseredett ellenségei voltak, s változó szerencséivel, de szünet nélkül folytatták a hódítók elleni harcot. Soraik gyorsan cserélődtek, az egyenlőtlen harc száz és ezer számra pusztította őket, de az elhaltak helyébe mindig újak álltak, számuk a XVI. század folyamán egyre nőtt. A török terület belsejéből évtizedes harcokban a határterületekre húzódtak, ahol a partizánháborúra több lehetőség nyílt, hiszen végső esetben menedéket találhattak a töröknek nem hódolt részekben. A kegyetlen sors ömagukat is kegyetlenné tette: a század végére már nemcsak a törököknek, hanem a keresztény lakosságnak is rémévé váltak. Szolgálatot vállaltak a török elleni végvárakban, ott találjuk őket a legkülönbözőbb hadjáratokban, de tartósan nem kötötték le magukat, és hallani sem akartak arról, hogy visszatérjenek a földesúri hatalom alá. A szabadságukért harcoló parasztokból zsoldos katonák lettek, akik annak adták

1 Az uszkokok történetére: *Minucio Minuci*; *Historia degli Vschochi con i progressi di quella gente fino all' anno 1602.* (Hely és év nélkül. — Velence, 1602); *Paolo Sarpi*: *Aggiunta all' Historia degli Uscocchi di M. Minuci, continuata fine all' anno 1613* (Velence, 1676); *P. Daru*: *Histoire de la République de Venise*. III. (Párizs, 1826³) 263. s. köv.; *F. Rački*: *Prilog za proviest hravatskih uskoka* (Starine IX. 1877. 172—256. l.); *Silvino Gigante*: *Venezia e gli Uscocchi del 1570 al 1620.* (Fiume, 1904); *M. Kravjanszky*: *Il processo degli Uscocchi.* (Archivio Veneto 1929. 234. s. köv.); *Heinrich Kretschmayr*: *Geschichte von Venedig*. III. (Stuttgart, 1934) 275. s. köv.; *Roberto Cessi*: *La Republica di Venezia e il problema Adriatico* (Nápoly, 1953); *Alberto Tenenti*: *Venezia e i corsari. 1580—1615.* (Bari, 1961) 13. s. köv.; *Uő.*: *Naufrages, Corsaires et Assurances maritimes à Venise. 1592—1609.* (Párizs, 1959) 26. s. köv.; *Monumenta Uscochorum. Ed. C. Horvath.* I—II. (Zágráb, 1910—1913); Ld. még: *Ph. Gosse*: *Histoire de la piraterie* (Párizs, 1952) és *J. P. Cooper*, *The Decline of Spain and the Thirty Years War. 1609—48/49.* (Cambridge, 1970. *The New Cambridge Modern History* vol. IV.) 274—275.

el fegyverüket, aki többet fizetett érte. Így váltak a magyar hajdúk, akiknek száma időnkint elérte az 50—60 000 harcost, a bécsi politika legfőbb fegyverévé és megtorló eszközévé a XVI. század végén Magyarországon.²

A hajdúkhöz és kozákokhoz hasonlóan alakult ki a Balkán félsziget nyugati részén az uszkokok katonai társadalma. Maga a szó szláv eredetű és menekültöt jelent. Albánia, Bosznia és Dalmácia déli részeinek török uralom alá kerülése után egyre több paraszt menekült a hegyekbe, s cserélte fel a kaszát a puskával. Az 1530-as évekre már kialakult katonai szervezetük: vajdák vezetése alatt századokra oszlottak, egy-egy nagyobb egységnek a kapitány volt a parancsnoka. Bátor, sőt vakmerő katonák voltak. Védelmi fegyverük jóformán nem volt, támadásra kanócos puskát és rövid baltát használtak. Csak a tisztek viseltek handzsárt. A fáradságot és nélkülözést hihetetlenül bírták, s semmiféle szenvedés nem riasztotta vissza őket. A Karsztvidék és a Dalmát tengerpart hegyei között nemcsak a török csapatok rémévé váltak, hanem állandó portyázásaikkal a falvak életét is megbénították.

Az egyre nehezebb katonai helyzet adta az ötletet Krusith Péter klisszai (Klis) várkapitánynak az 1530-as években, hogy az uszkokok egy részét zsoldjába fogadja és a vár védelmében alkalmazza őket. Klissza eleste után a Quarnero öböl mélyén fekvő Zengg (Senj) várát bízták rájuk. A század végére az uszkok-telepek már egész Fiuméig húzódtak, s a horvát katonai határörvidék védelmét szinte kizárólag ők látták el. Uszkok őrsége volt többek közt Carlopago (Karlobag), Tersatto (Trsat) és Lednice várának is.³

Malaspina pápai nuncius 1580-ban így jellemezte az uszkokokat: fő erősségük Zengg; ez rideg és terméketlen hely, de igen alkalmas az ellenség üldözésére. Oly közel van Boszniához, hogy őrsége szárazon és tengeren folytonosan dülhatja, ahogy az uszkokok teszik is. Egy vagy két század a szárazföldön indul portyázásra, a többiek pedig a tengeren haladnak az előre megállapított találkozhelyre. A szárazföldi csapat hirtelen rohammal felégeti és feldúlja az egész vidéket, majd zsákmánnyal megrakodva a parton már várakozó bárkákba szállnak, mielőtt a török őrségek egyáltalában összeszedelőzködtek volna. A rabokat és a zsákmányt azután eladják. Majd hozzáteszi a bíboros: Zengg és vidéke egyébként annyira szegény, hogy őrsége, mivel zsoldot csak nagyon rendszertelenül kap, másból, mint a zsákmányból, nem is tudna megélni.⁴

Az uszkokok zsoldja havi négy és fél forintban volt megállapítva, a fizetés azonban néha éveken át teljesen kimaradt. A helyzetet még nehezítette, hogy a terület és így a várak fölötti legfőbb felügyelet a magyar királyság jogkörébe tartozott, a császár azonban a katonai intézkedés jogát a gráci haditanácsra ruházta. Ebből nem egyszer ellentétes intézkedések születtek, ami azt eredményezte, hogy az uszkokok gyakorlatilag mindenkitől függetlenítték magukat.

Midőn aztán a különben is szegény és terméketlen likai és boszniai török hódoltság területe elpusztult, s elegendő prédát már nem nyújtott, az uszkokok a tenger felé fordultak. A horvát-dalmát tengerpart kitűnően kedvez a kalózáletnek. Telve van apró szigetekkel, szirtekkel, amelyek mindmegannyi búvóhelyül szolgálnak. Mögéjük rejtőzve az uszkok bárkák mind sűrűbben támadtak az Adrián közlekedő török hajókra, amelyek a levantei árut szállították és gazdag zsákmányt jelentettek.

Kezdetben gondosan vigyáztak arra, hogy a velencei hajókat és birtokokat ne bántsák, a Signoria érdekét mégis egyre jobban sértette kalózkodásuk. Az 1540-es béke óta Velence általában békében élt a Portával, s a Levantével virágzó és igen nyereséges kereskedelmet

2 *István Rác*: Couches militaires issues de la paysannerie libre en Europe Orientale du XVe siècle au XVIIe. (Debrecen, 1964 Publicationes Instituti Philologiae Slavicae Universitatis Debreceniensis. No.48.), további nemzetközi irodalommal. Ld. még *Aleksander Matkovski*: Haidukenaktionen in Mazedonien in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts. Südost-Forschungen XXI. évf. 1962) 394. s köv.

3 *Fest Aladár*: Fiume és az uszkokok (Budapest, 1891); *A. Fest*: Fiume in difesa della sua autonomia al principio del secolo XVII. (Budapest, 1933); *Zl. Herkov*: Status grada Rijeka iz godine 1530 (Zágráb, 1948); *A. de Benvenuti*: Storia di Zara dal 1409 al 1797 (Milánó, 1944).

4 *A. Theiner*: Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia. II. (Páma, 1862) 75. (Idézi: *Fest*, Fiume és az uszkokok, i. m. 6—7. is.)

folytatott. Ha tétlenül nézi az uszkokok kalózkodását, nemcsak saját haszna egy részéről mond le, hanem ami több, veszélyezteti a Törökországgal való jóviszonyt, sőt még a háborút is felidézi. Az akkori felfogás szerint, az Adria feletti birtokjog Velencéé volt, s így az ő feladata volt a tengeren a közbiztonság fenntartása is. Ha a Signoria nem fékezi meg az uszkokok kalózkodását, ez azt a látszatot keltheti, hogy pártolja őket. Már II. Szolimán megüzentte Velencének: ha nem fékezi meg az uszkokokat, saját hajóhadát küldi megrendszabályozásukra.⁵ Ez pedig háborút jelentett.

Velence tehát kirendelte gályáit, hogy a török kereskedőhajókat oltalmazzák, majd sorozatos felszólításokkal fordult a Habsburg-kormányzathoz, az uszkokok megzabolását kérve. Mindez azonban csak a helyzet elmérgesedésére vezetett. Az uszkokok ettől kezdve nem tettek különbséget török és velencei hajó közt, egyaránt megtámadták és kirabolták mindegyiket, kalóz-portyáikkal teljes bizonytalanságba döntve a levantei kereskedelmet. A bécsi udvar pedig hiába adott sorozatosan parancsot az uszkokok megfékezésére, a gráci haditanács tehetetlen volt. Hiszen minden ellenük kezdeményezett akció a törökök elleni védelmi vonalat gyengítette volna, egyébként sem rendelkeztek olyan katonai erővel, amit a többezres uszkokok ellen bevethettek volna. Velence tehát maga kezdeményez katonai megtorló akciókat, elsősorban Zengg ellen, ez viszont Habsburg részről vált ki tiltakozást. A XVI—XVII. század fordulójára az uszkok-ügy már nemzetközi politikai kérdéssé nőtt, mely az állandóan levegőben lógó török beavatkozás miatt teljesen megmérgezte Velence és a Habsburg Monarchia viszonyát.

1602-ben a gráci haditanács végre erélyes lépésre szánta el magát, s Joseph Rabatta generálist küldte teljhatalmú biztосként Zenggbe. Rabatta, a kíséretét alkotó német zsoldosokra támaszkodva, elrendelte az uszkokok általános katonai leszerelését. Az északi horvát területeken jelölt ki számukra szétszórt letelepedési helyeket, nagyrészt a Zrínyiek birtokain, hogy földesúri fennhatóság alatt térjenek vissza a paraszti élethez. Az uszkokok azonban ellene szegültek. Hiába volt Rabatta erélyes, sőt kegyetlen, felgyújtatva az uszkokok falvait és kivégeztette az ellenállás vezetőit, végülis általános felkelés tört ki, s a generálist meggyilkolták.⁶

A kudarc előrelátható volt. Ahogy a bécsi udvar egyik jó ismerője, Georgius Stoboeus püspök írta később: „Eleve reménytelen, hogy ezeket az uszkokokat jobbágyokká tegyék. Igazságtalanság is volna — írja —, ha őket, akik a török igát akarván lerázni, bizalommal jöttek a császár oltalma alá, ott törvényes biztosítékokat kaptak, most arra akarnák kényszeríteni, hogy egy újabb szolgaságba hajtsák fejüket.” Ki is jelentették: „inkább visszatérnek a török uralma alá, semhogy akármilyen földesúr hatalma alá adják magukat, parasztkodás módjára”. Azt is számításba kell venni — mondja tovább Stoboeus — hogy a török elleni harcban nélkülözhetetlenek, vitézek, kitűnően ismerik a közelebbi s távolabbi környéket és mindig készen állnak, hogy saját költségükön résztvegyenek a harcban.⁷

Ezeknek a tanulságoknak az alapján születhetett meg a következő terv, valószínűleg Ferdinánd főherceg gráci udvarában: az uszkokokat ki kell telepíteni mostani helyükről, de katonai szervezetük és szabadságjogaik teljes elismerésével. Az Adria mellől, ahol a nemzetközi békét veszélyeztetik, olyan vidékre kell őket vinni, ahol harciasságuknak szabad folyást engedhetnek, mert ezzel a császári ház érdekeit szolgálják. A „vlach-uszkokat” tehát Magyarországra kell telepíteni, a török háborúk által elpusztult Tisza-menti vidékek-

5 Minuci, i. m. 8.

6 Carlo de Franceschi: L'Istria, note storiche. (Parenzo, 1879) 305.; August Dimitz: Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813. III. (Laibach, 1875) 398. s köv.; Fest, Fiume és az uszkokok, i. m. 13—14.

7 Stoboeus Zrínyi Miklósnak, Grác, 1607. október 31.: Georgii Stoboei de Palmaburgo episcopi Lavantini ... epistolae ad diversos. (Viennae, 1758) 215—216.

re. Kapjanak földet, de legyenek szabad parasztok, akik földesurat nem ismernek, egyetlen uruk a császár, akinek szavára kötelesek bármikor és bárki ellen fegyvert fogni.⁸

A főherceg nem véletlenül gondolt Magyarországra, s nyilván elsősorban nem is azért, mert Zengg és vidéke a magyar korona felségterülete volt, aminek egyébként az uszkokok is tudatában voltak. Úgy annyira, hogy a bécsi haditanács intézkedései ellen több ízben fordultak panasszal a magyar országgyűléshez, amely többször védelmükre is kelt.⁹ A terv háttérében mégsem ez volt, hanem a Bocskai vezetésével 1604 őszén kibontakozó szabadságharc. Miután Bocskai megnyerte a nemzeti ügynek az addig bécsi szoldban álló hadjáratát, a Habsburg ellenállás teljesen összeomlott; nem volt pénz, külföldi segítségre sem volt kilátás, maradt egyetlen gyenge reménynek az uszkokok felhasználása.

A tárgyalások részleteit nem ismerjük, nyilván lassan haladtak, különösen ilyen nehéz időkben, amikor a magyar csapatok nem egyszer Bécsig hatoltak. 1605-ben a béketárgyalások is megindultak Bocskai és az udvar közt, s az 1606-os bécsi béke elismerte Magyarországon különállását a Habsburg birodalmon belül; a császári intézkedések több vonatkozásban szinte a magyar rendi jóváhagyástól váltak függővé.

Ilyen körülmények között viszont még nyert fontosságában az uszkokok Magyarországra telepítésének terve. Ezért Bocskai 1606 végén bekövetkezett halála után, de még mielőtt a bécsi béke törvénybeiktatására sor került volna, az udvar újra elővette a tervet. Rudolf császár utasította öccsét, Mátyás főherceget, Magyarország kormányzóját, hogy lépjen ez ügyben érintkezésbe a legfőbb magyar méltóságokkal. Mátyás főherceg ravaszul fogott a dologhoz. Ahogy a magyar királyi tanácsosokhoz írt levelében olvassuk: Néhány horvátországi vlach ezred, mert szoldjukat több hónapja nem tudják fizetni, elégedetlenségében azzal fenyegetőzik, hogy átáll a törökhöz. A Porta örömmel fogadta ajánlkozásukat, s felajánlotta nekik, hogy teljes szabadsággal Dél-Magyarországon, Mohács körül letelepíthetik őket. Nehogy ez a Magyarországra káros és veszélyes dolog bekövetkezzék, utasítja a tanácsosokat, hogy az említett vlachoknak a Tiszántúl keressenek alkalmas területet, ahol mint kiváltságos katonanép minél előbb letelepedhetnek.

A tanácsosok a meghatározottabban elleneztek az általuk „Rasciani”-nak nevezett uszkokok Magyarországra telepítését. Igaz, hogy a Tiszántúl népessége meglehetősen megritkult — írták —, de azért minden földnek van földesura, a telepítés tehát csak a földesuri jog ellenére történhetne. Már pedig veszélyes a magyar nemesség ellenállását kihívni, most, amikor a felkelés hullámai még alig csitulnak el. Egyébként is, az ilyen telepítés kihívna a magyar hajdúk haragját, s ebből nagyon könnyen fegyveres harc támadhat; ez pedig az amúgyis elpusztult ország végromlását okozhatja, esetleg török beavatkozást von maga után. A telepítéshez különben is az országgyűlés jóváhagyása szükséges.¹¹

Eközben, 1607 április 23-án, II. Rudolf Prágában a magyar kancelláriával elkészítette a „vlach-uszkokok” Gomoria és Murvicza környékén tartózkodó csapatai részére a latin nyelvű ünnepélyes kiváltságlevelet, amely kinyilvánítja: az uralkodón kívül senki úr alá nem tartoznak, teljes adómentességet és szabadságot élveznek „azon a földön, amelyen

8 „Diejenigen Walachen und ihre Privilegia betreffend, so von den Turgen herüber gefallen seint.” *Kriegsarchiv, Bécs*. Hofkriegsrat. Prager Hofkriegsrat-Akten. Fasc. 72. No. 142. (A „Note des privilegii, welches die Wallachische Uskoken in Crabaten betrifft,” azokról intézkedik, akik az alábbi helyeken élnek: „Gomeria, wie auch Klain-Murancza, sambt denselben Gezurckh, Gebürg, Walder und Heymaden benandlich von der Khlain Khlekh biss auf die Vstanke, oder Zusambenflussung der Dabra und Vetunschicza, so dann weiter Verlicza, Kamenskho, Varkonskho, Pleschnicza, Melhenskheblekh, Potshovoda, Zopoloniza, Okhaglikh, Radigorina und Gorniolase.”)

9 Ld. a zenggi őrség levelét: *Haus-, Hof- und Staatsarchiv. Bécs*. Hungarica, Miscellanea Fasc. 422, Conv. a), Fol. 7—8. — Egy másik, a zenggi őrség kapitánya által Mátyás főherceghez írt levél: uo. fol. 9—10. Külzetén a főherceg kancelláriájának följegyzése: „Bedarf keine Erledigung.”
10 Mátyás főherceg levele, Bécs 1607. márc. 8.: *Magyar Országos Levéltár*. A Thurzó család levéltára. Fasc. 25., No. 11.

11 A Kassán, 1607. márc. 27-én kelt levél fogalmazványa: uo. Fasc. 2. No. 9/14.

élnék”, aminek fejében a császár-király, illetve megbízottja parancsára kötelesek a török ellen fegyvert fogni.¹²

Hogy a kiváltságlevelet megkapták-e az érdekeltek, vagy sem, nem tudjuk. Az azonban bizonyos, hogy a telepítés tervét az udvar kénytelen volt elejteni. Magyarországon 1607 őszén kitért a nagy hajdúfelkelés, melynek erejére támaszkodva a nemesség fegyveresen szembefordult II. Rudolfal, s 1608 tavaszán a magyar trónról is lemondatta. Utóda, öccse, Mátyás főherceg az 1608-as országgyűlésen teljesen a győztes magyar rendiség hatalma alá került, a telepítési tervet senki sem merte előhozni. Sőt, mintha csak ezekre az elgondolásokra, akarna válaszolni, az 1608-as pozsonyi országgyűlés koronázás előtti 11. és 12. törvénycikke kimondja: a horvátországi véghelyekről minden német katonát ki kell vonni. Ez egyet jelentett az uszkokok védelmével.

A magyar országgyűlés hozhatott bármilyen törvényt, a tényleges helyzet a dalmáciai határon nem eszerint alakult. Az uszkokok nem hagytak fel korábbi életmódjukkal, s Velence szabályos hadjáratot indított ellenük, illetve a Habsburg birodalom adriai birtokai ellen. A Signoriával való béke helyreállítására végül is hosszas huzavona után csak egy mód volt: II. Mátyás császár spanyol közvetítéssel 1617. szeptemberében megkötötte a madridi békét, melyben kötelezte magát az uszkok kalózkodás teljes felszámolására. Nemsokkal ezután a császári csapatok bevonultak a horvát tengerpartra, s irtózatossággal megtörték az uszkokok erejét. A harcosok egy része elesett, vagy bitón végezte életét, másrészüket családjukkal együtt száműzték. Néhányan távolabbi végvárakba kaptak beosztást.¹³

Mennyivel szerencsésebben jártak sors társaik, a magyar hajdúk, akiket Bocskai fejedelem szabad paraszti kiváltságokkal letelepített, megmentve ezzel őket az uszkokok sorsától.

12 „... Item quod ratione fundi et sessionis, quem incolunt et inhabitant, siquidem a solitudine et desolatione duces suis laboribus et sudoribus eum vindicarunt et colere caeperunt, nullius dominorum terrestrium, sed solius Majestatis Nostrae et successorum Nostrorum, legitimorum scilicet Hungariae regum, personae subjecti esse, ac post Majestatem Nostram, a praefata eius dilectione, archiduce Ferdinando etc., et post ipsius dilectionem a suprascripto confiniorum Croatiae generali capitaneo nostro, moderno et futuro dependere atque in rebus bellicis et praesertim defensionem patriae concernentibus illius jussis et mandatis obedire et obtemperare, et postulante necessitate, confestim viritum contra hostes Turcas insurgere, viriliter contra illos pugnare et vim omnium armis animose propulsare et repellere, neque ullos martaliosos et praedones turcicos palam vel occulte ad ditionem nostram et provincias ei vicinas ad agenda praedam per medium eorum transire permittere, sed illorum conatus confestim detegere, contra eos insurgere et vel captivare, vel vero neci tradere debeant et sint obsticti. Annuimus praeterea illis benigne, quod in rebus eorum politicis, veluti in superiorum suorum, seu iudicis electione ac juris et justitiae administratione et quorumvis negotiorum suorum directione, illis omnino libertatibus, iuribus et privilegiis, quibus caeteri in suprascriptis regnis nostris Croatiae et Sclavoniae commorantes Walachi et Uzkokii utantur et gaudent, frui et gaudere perpetuo valeant atque possint. Hoc etiam per expressum declarato, quod dicti universi Walachi eorumque posterii et successores universi post expletos ac in regnis nostris praedictis Croatiae et Sclavoniae usitatos, et novis fundorum cultoribus concessos exemptionis annos quotiescunque in generali dicti regni Nostrae Hungariae, ac regnorum et partium ei subjectarum diaeta per fideles Status et Ordines eorundem regnorum generalem dicam sive contributionem et labores etiam gratuitos ad confiniorum fortificationem ordinari et decerni contigerit, instar aliorum regnicolarum nostrorum, sine gravamine, renitentia et difficultate aliqua, tam regiam dicam seu contributionem, ad manus dicatoris nostri, in locis illis constituti, integre deponere et persolvere, quam vero gratuitas operas et labores ad confinia, ad quae deputati fuerint, omnino praestare debeant! Volumus insuper, ut a generalibus illorum locorum capitaneis nostris, modernis et futuris, indebitis solutionum aut laborum exactionibus penitus non graventur, nec quovis exquisito colore et praetextu ad illas adigantur, aut proprii lucris causa ad praedas, temporibus praesertim pacis et induciarum agendas compellantur, neque actum per illos in aliquibus apertis bellis et licitis suo tempore excursionibus, lucrum, eis per generales capitaneos auferatur, sed honesto ac solito, quod ipsi benevole obtulerint honorario, dicti generales capitanei contenti, partem per illos praedam inter ipsos dividendam, illis pacifice et omnimode relinquere debeant...” (*Kriegsarchiv*, Bécs. i. h.; egy másik példánya: *Magyar Országos Levéltár*. M. Kir. Kancellária Lt., Minutae Pragenses Fasc. 3. 1607. Fol. 49–50.)

13 A császári és velencei biztosok közös jelentését kiadta: *Radoslav Lopašić*: *Acta historiam confinii militaris croatici illustrantia* (Zágráb, 1885. *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*. XVI. 68. s. köv.; Ld. még: *De Franceschi* i. m. 314. s. köv.; *Cessi* i. m. 201. s. köv. és *P. Negri*: *La politica veneta contro gli Uscochi*. (Nouvo archivio veneto 1908. XVII. k. II. rész. 338. s. köv.)

Kálmán Benda

DER ANSIEDLUNGSPLAN DER USKOKEN AUF DAS GEBIET JENSEITS
DER THEISS 1605—1608

In dem ersten Teil der Abhandlung wird zusammengefasst, was man über die Geschichte der Uskoken weiss. Sie waren südslawische Bauern, die der türkischen Herrschaft an die Ufer des Adriatischen Meeres entflohen waren. Sie scharten sich im Laufe ständiger Kämpfe mit den Türken in Militärorganisationen (gleichfalls, wie die balkanischen und ungarischen Haiduken, die russischen Kozaken). Die Uskoken waren Söldner und Piraten. Sie hatten die türkischen Schiffe angegriffen, damit sie den levantinischen Handel lahmgelegt und Venedig grosse Schaden verrichtet hatten. Da ihr Siedlungsgebiet zur Kroatien und damit auch zu dem ungarischen Königreich gehörte, verlangte Venedig die Bändigung der Uskoken vom Kaiser Rudolf II, der zugleich König von Ungarn war. Zur Bändigung hatte man aber keine entsprechende Militärmacht.

In dem zweiten Teil der Abhandlung legt der Verfasser aufgrund archivarischen Forschungen den Ansiedlungsplan der Uskoken in Ungarn dar. Als das Uskoken-Problem schon eine diplomatische Angelegenheit wurde, entschloss der Hof vom Kaiser Rudolph — wahrscheinlich auf den Vorschlag des Erzherzogs Ferdinand — sie mit Anbehaltung ihrer Privilegien auf das Gebiet jenseits der Theiss anzusiedeln. Dieser Vorstellung verlieh der Freiheitskampf von Stephan Bocskai 1604—1605 eine besondere Aktualität, als sich die früher in Sold der Habsburger stehenden ungarischen Haiduken des Aufstandes angeschlossen hatten. Der königliche Rat hatte sich aber dem Entwurf entgegengesetzt und die politische und militärische Lage von Ungarn ermöglichte die Durchführung der Ansiedlung durch Befehl nicht. Die Studie macht den Text der Uskoken-Privilegienurkunde bekannt, wovon man nicht weiss, ob sie ausgehändigt wurde oder nicht. Die kaiserlichen Truppen brachen den Widerstand der Uskoken und vernichteten sie im Jahre 1607.